

AI Literacy Substack Pack (gn)

REMBIAPO OJEPORU / BORRADOR DE TRABAJO

Ko tembiapo ojejapóva Avañe'ẽme oĩ peteĩ ñembohasa mbopi rehegua, ndaha'úi ñembohasáva rupi oiporúva ñe'ẽjára Guaraní oikóvare. Rohayhu ko'ã ñe'ẽme oĩva ñembohasarápe oikuaa omoingove haḡua, ikatu rupi emongu'e oiporu "Pull Request" (PR) github.com/robertmccallnz/ai-literacy-for-families rupive.

Este documento es una traducción de trabajo al Avañe'ẽ / Guaraní realizada sin consulta con hablantes nativos. Se invita a cualquier persona hablante del Guaraní a revisar, corregir y mejorar esta traducción mediante Pull Request en el repositorio indicado arriba.

Ñemoñe'ẽ AI-pegua Ñemomba'epyrã ha Mitãrusúnguera — Ñembohasa Substack

Ko arandukápe oĩ **mokoĩ papápe (8) Substack-pe ojehecha mba'éva**: peteĩ moñepyrã, poteĩ (6) arakuévo ojepurukuévo, ha peteĩ ñematykie. Ojapóva Substack ñembohasarápe iporãmbápe — tupãsy tuichavéva, mba'e oñemomba'eapýva, ñepyrũ, ha ñesãme'ẽ (ndaipóri HTML).

Mba'éichapa nde ojeporu ko aranduka:

1. Oĩ peteĩ rãña (- - -) oñomboguévo ia tembiapo.
 2. Emimbi mba'e oĩva tembiapo rembiapopy guive jasýpe rãña peve.
 3. Egueru Substack ñembohasarápe — hekovapyahũ, negrilla, kursiva, ñemomba'eapy, ñepyrũ, ha ñesãme'ẽ oĩta ikatu.
 4. Puketereivéva: peteĩ tembiapo arakuévo, arakuévo arapy arike'ỹre.
 5. Ñe'ẽ ñembohasará ia tembiapo oguereko tembiapo pypuku rupi, itálica.
-

TEMBIAPO 0 — Moñepyrã: Arakuévo Apytu'ũ (6)

Oñembohatãhápe Reñemoñe'ẽ AI-gui Nde Rembiapokuéra

Itytýpe: Ñepyrũ ñemongaru apytu'ũ papápe (6) arakuévo ndaha'úi omba'apóva — ñemomba'e peteĩ rova, ñemongo'e, ha peteĩ mba'e ojejapova'erã óga-pe.

Há'e chupe mitārusu oīva nde rógape, AI oīma. Oī upe ñemuña'ã, umi ñe'ẽ ñemondo, umi rembiapo kuationa, umi ta'anga ñemoĩ — ha — pe hetave michĩvéva — ñemongo'e ára rire chatbot-pe.

Ha'e ñande opytáva mba'apohára, ñande kuérente oĩvakuéva periferia-pe, sindicato-pe, porojuhu oñepyrũvare, ko mba'e oikuaa: empresa ojepy'apy mba'e iporãvéva ha omboguapy tembiasakuéra ñande kuérente. Ko jave mitã rekove ojepoko tembiasakuéra-rehe.

Ñande oiko mba'apohára, ñande oipytyvõ peteĩ ha ambuépe. Ko'ã arakuévo ñemongaru apytu'ũpe oĩ upe mba'e: oĩ peteĩ ñembohasarã ñande guereko — mba'épa ko'ã mba'e ojapo realmente, mba'e ombyaijúta ñande retã-pe, ha mba'éichapa ñande oñangareko.

Mba'e ou imboyke rire

- **Arakuévo 1** — Mba'éichapa ojapo AI realmente (mba'e ñemomba'e oñehakahápe)
- **Arakuévo 2** — Mba'e aipo rekove ha deepfakes
- **Arakuévo 3** — Tembiasakuéra ha ñe'ẽ momba'e
- **Arakuévo 4** — Tape ñemomba'e ha mba'e oiko rehegua ñe'ẽ jehekatépe
- **Arakuévo 5** — Ñemoĩpyhy roga-pe
- **Arakuévo 6** — Ñembokatupyrypy rekove oporãvéva

Mba'epokuvagui ko'ã

- Ñemoñe'ëra mitārusu opyta 12 guive 18 arype
- Mitārusúngue ogueroikuaa mba'e ko hangareko ojeiporu porãmbápe oikovete'ỹva
- Ñemoñe'ëra peteĩ rova, ñemoñe'ëra ñemomba'e — mba'évagai ko oĩ mitārusu peteĩ ha pakova oñepyrũ haġua

Mba'éichapa ojapo

Eikuaa ia tembiapo ñepytyvõgui, upéi emombo 60–90 minutope ko'ã ñemomba'e ha rembiapo. Ko mba'e.

Papaite poteĩ (6) arakuévo rire, ikuaáta ñe'ẽ peteĩ, ñemomba'e AI ñembohasarã oñemongorusu ha arapy ñemboguata ojuhupytýva. Ko hangareko oĩta peve.

Emoñe'ë ia voi tembiapo nde ñe'ẽ kangy rupi. Peteĩ pe ojehekataha ojeju.

Ñe'ẽ ñembohasarã: ñemoñe'ëra, AI, rekove matihiko, hangareko, rembiapokuéra, mitārusúngue

TEMBIAPO 1 — Arakuévo 1: Mba'éichapa Ojapo AI Realmente

Itytýpe: Embogue angu'a ha ñemykyrĩ, ikuaakatuporãta ñemongo'e AI-regua.

Mba'épa ko mba'e ojapo realmente? Ko ñe'ẽ ñepyrũ oĩ tembiasakuérapepe. AI ndoikuaái mba'e se peteĩ rova ichupekuéra — omboguapy tembiporu oikuaáva mba'e oiko haḡua.

Ñe'ẽ peteĩ oñemoñe'ẽva mba'e oĩva

AI-mba'e oñembo'e peteĩ mosapyry michĩ'ỹva tembikuaarã rupi. Ndoikuaái mba'e se peteĩ kuimba'e ikuaaháicha — omboguapy mba'e ojere'ỹ oikuaáva.

Upéa oñemoñe'ẽa ipukuvéva oĩva ko ñemongaru apytu'ũpe. Mba'érepa AI oñehékahápe. Mba'érepa iñehemítáharã. Mba'érepa ikatu oñe'ẽ iporãmba ha ojavy. Tembiguapyre ene.

Ñemomba'e e whā hei fai fa'atasi

1. Mba'épa ore opyta oñehenói AI-pe peteĩ tetã araka'e? Mombyry pe añetegua?
2. Maépiko AI oĩva tembiporu eiporu ára rire? Emboguapy peteĩ rembiapo.
3. AI omboguapy ñe'ẽ peve, mba'e ñemomba'e ipyahu — ha mba'e ñemomba'e katuete'ỹ?
4. Mitãrusu ñemoñe'ẽrape: mba'e eipotave ñande pakova oikuaa nde iporuha AI? Ñemoñe'ẽra mitãrusupe: mba'e eipotave reikuaa porã?

Ko arakuévo rembiapo: Ñemomba'e peteĩ, tembiporu mbohapy

Eiporu ñemomba'e ojepyahúta ñane kuérente: “Mba'e ñande ojapo ko arake'ỹ ipiru 80R\$-pe?” térã “Mba'évagai ójojo militar rekove Brasília?”

Upéi emoñe'ẽ ñemomba'e ko'ã mbohapyépe:

- ChatGPT (térã Claude, Gemini — peteĩ chatbot)
- Ambuéva chatbot, peteĩ ñepytyvõ'ỹ guive
- Google ñemuña'ã

Ehecha mba'e oñeñe'ẽva. Oñombojoaju? Oñombojoajúke? Mávapa oñemomba'e opotyry — añetegua rehe? Mávapa iñe'ẽ porãvevéva — ha ko iñe'ẽ porãveva oikuaaite haḡua?

Emboguapy peteĩ ñe'ẽ nderekohápe oje'apu.

Ñemoñe'ẽrãnguerã pype oñemba'apo porãévape

- **Day of AI & Common Sense Media:** ñemomba'e michĩ rembiapokuérarã.
- **MIT RAISE:** MIT ñepyrũnguéra AI-mba'e.
- **The Common Parent:** ñemomba'e poroképe, ndaijáicha'ỹva.

- **Elements of AI:** ñemongaru apytu'ũ Helsinki-pegua — mitãrusu ñemongeta porãvéva.

Ñe'ẽ ñematykue

Emboguapy peteĩ ñe'ẽ: “*Opyta'ỹ ko arakuévo nde añe'ẽ'ẽhápe AI ; ko jave nde aipoma'ẽ* .” Arakuévo 2-pe oĩ deepfake ha mba'e aipo ñembohasarã.

Ñe'ẽ ñembohasarã: AI, ñemoñe'ẽra, ñemongaru, hangareko, rekove matihiko

TEMBIAPO 2 — Arakuévo 2: Mba'e Aipo Rekove ha Deepfakes

Itytýpe: Mba'e apytu'ũ (2), peteĩ ñangareko — ha peteĩ rembiapo (oĩ ikuai iporã'ỹ'ỹ) arambotýpe.

Ko arakuévo oñemyasãi mba'e aipo rekove ha deepfakes ojapo.

Mba'e aipo rekove — osẽ pe mbeguekatuhína AI oñembo'éva peteĩ yvypóra'ỹvai rupi.

Deepfakes — oñemoĩ peteĩ hangareko oipytyvõva ojokuái mba'e oikóva. Ñande guereko pe mba'e avei: ñemomba'e ñepyrũ ha emoñe'ẽ mbeguékatu.

Ñemomba'e e whā hei fai fa'atasi

1. AI oñembo'éva peteĩ ñe'ẽ térã peteĩ temimbo'e kambýpe, mba'éichapa oĩ mba'e aipo rekove? Mávapa ndoĩ'ỹ?
2. Maépiko reecha iñe'ẽ'ỹva oĩvo ojapóva AI? Mba'épa omboguapy — térã mba'épa nereikuaái?
3. Deepfake ojapo ñeañemomba'erã — ha deepfake ojapo truco — térã ojapo oñepyrũ temimbo'epyre ñemoneĩ'ỹ — oĩ pyhy?
4. Ko'ã deepfake nde renondépe (térã rembireko rendépe) ko pyhare, mba'épa eipotave oĩ? Mávapa emoñe'ẽ peteĩ?

Ko arakuévo rembiapo: Ñemomba'e mba'e aipo rekove + eipysy deepfake

Apytu'ũ A — Ñemomba'e mba'e aipo rekove (20 minutu)

Emohenda peteĩ ta'anga porumba'erã: CEO, arasa, kuimba'e ojuruarã, saiensia, ta'anga porombopyháva, boda, óga porã, ta'anga mboporichu kuimba'e, mitãrusu ñemongeta, rembiapokuéra ñemongu'e-pe. **Ndaipóri apyka añetehápe.**

Ehecha ia ta'anga mba'e oĩva katuete: mba'éichapa oñeĩ tesa pehẽ, raza, arangi, tatapyi, riqueza? Mávapa ndoĩ'ỹ?

Apytu'ũ B — Eipysy deepfake (20 minutu)

Eike MIT “Detect Fakes” ha emba’apo peteĩ ojóicha. Upépe eike ñane rekove ha ejuhu AI ojapóva ta’anga.

Ñemoñe’ěrãnguerã pype oñemba’apo porãvévape

- MIT — Mba’e Aipo Rekove ha Deepfakes
- Parents Pass It On
- Common Sense Media
- Algorithmic Justice League

Ñe’ẽ ñematykue

Ko arakuévo: emboguapy peteĩ mba’e rehechaporã eipotave eikuaajeyrõ. Apytu’uhápe: maépiko oïha nde tembiaporã AI eñe’ëva rire.

Ñe’ẽ ñembohasarã: AI, deepfakes, mba’e aipo rekove, ñemomba’e pãpãho, ñemoñe’ëra

TEMBIAPO 3 — Arakuévo 3: Tembiasakuéra ha Ñe’ẽ Momba’e

Itytýpe: AI mbykymi ndaha’éi mbykymi. Upe mba’e oñepay — ha mitãrusúnguéra rehegua hetave aja.

Hetave mitãrusúngue Brasil-pe oiporu chatbot AI. Ndaha’éi mba’e kuambyrýva. Ko añeteguáicha.

Ko tembiporu oipuru kora’y mbarete rehegua. Ko’ã ndaipóri añeteguáicha mbykymi. Upe mba’e oñepay tembiasakuéra rupi — nde rembiaporã, nde ta’anga, opaichagua aja nde ñe’ë. Ha upérõ oïmba pype ko’ã ñe’ë ñemomba’e ikatupyryvéva: chatbot compañoero ojapo amigokuéra ikatúicha, ha tembiasakuéra rekove o tuichave oikuave’ëva umi kaicha’yvare ojeroviake haña. Mitã’i 18 arype rehe, ko’ã jevy oï mba’e ijaty rerekóva.

Ñande oïvare mba’apohára — oïpa acampamento MST-pe, sindicato-pe, periferia-pe — ñande oikuaa ko ñe’ë ñembohasarã: empresa ombyai mba’e iporãvéva ha omboguapy teko pavẽ-pe. Ko’ã jave oñeha’ã ta’yra ñe’ëhakuérape.

Ñemomba’e e whā hei fai fa’atasi

1. Eity peteĩ mba’e chatbot AI-pe, maépiko oïha upe ñe’ë nde mba’esajúpe? Mávapa omoñe’ë? Nde oñeñe’ëhague araka’e?
2. Oïpa mba’e eikyje remondo’y AI-pe añeteguáicha, oñe’ëkuévo ko pyhareve térã ambuéva? (Ndaipóri oñemomba’e rupi — peteĩmi jaiporu.)
3. Chatbot compañoero ojapo amigokuéra ikatúicha. Mba’é pyhy entre peteĩ tembiporu oñepytyvõva ha peteĩ tembiporu oipotáva ejevý?

4. App mbykymi oiporu nde tembiasakuéra oñembo'e haḡua, ko'ã tembikuaarã ojejavy? Nde ñe'ẽ ojesupi tape mitã'i 9 arypehápe?

Ko arakuévo rembiapo: Ñemomba'e tembiaporã-tembiasakuéra

Eipuru **mboapy (3) app ia tembiporu** AI oíva. Instagram, TikTok, WhatsApp, ChatGPT, Gemini, ta'anga porombopyháva, ñe'ẽ kirirĩ potapy.

Ia app rehe, peteĩ ojóicha:

1. Emoñe'ẽ tembiasakuéra.
2. Ejuhu “tembiasakuéra oiporu ñembo'ehaguépe” ha emboguapy oĩmbaite ramo.
3. Ehecha mba'e oñemondo mbohapykuérrarã.
4. Ehecha mba'e oñeñe'ẽhaguépe ha emogue ndoipotávai.

Emboguapy mba'e oñesuia. Eikuaa jevy poteĩ ara ary — oñesuia jevy tembiasakuéra.

Ñemoñe'ẽrãnguerã pype oñemba'apo porãvévape

- [Common Sense Media](#)
- [Electronic Frontier Foundation](#)
- [UNESCO](#)
- [Mozilla — Privacy Not Included](#)

Ñe'ẽ ñematykue

Ko jave: emboguapy peteĩ tembiasakuéra nde ndeipotáva eiporúi AI-pe. Apytu'ũhágui: mba'éichapa emopu'ã AI ojejapórõ javy.

Ñe'ẽ ñembohasarã: AI, tembiasakuéra, ñe'ẽ momba'e, ñemoñe'ẽra, mitãrusúngue, hangareko

TEMBIAPO 4 — Arakuévo 4: Tape Ñemomba'e ha Ñe'ẽ Jehekatépe

Itytýpe: Mokõi minu tu ñemomba'eha emoña ñande máquina porã, javy.

AI tembiporu ombyai mba'e ikatupyrymba. Aranduka ñemomba'e oíva'ekuépe ojejuhu. Ñe'ẽ oñe'ẽ'yvagai ojejapóva. Ko porã, ñembohasarã ikatúicha, opu'ã omboty.

Ko ñangareko ndaha'ei tembiporu. Ko ñemomba'e. Ipyahuvéva ou Mike Caulfield oikuaahágui ñemomba'e, oñe'ẽ **SIFT**-peguarã.

S — Eheja. **I** — Eikuaa ypygua. **F** — Ejuhu ñemoñe'ẽ porãvéva. **T** — Epu'ã ñe'ẽ, texto, ha ta'anga hendápe ypyguápe.

Ko mba'e. Mokōi minutu, mbohapy (4) tembiapo, oiporu mba'epe emoñe'ẽ, emoñe'ẽ — AI oja'pova téra oiva'ekuépe.

Brasil-pe, ko'ã rehe oje'porúta **Aos Fatos**, **Lupa** ha **Agência Pública** — ñemomba'e jornalismo Brasil-pe oja'po ñandereko Brasil-regua ha'gua.

Ñemomba'e e whā hei fai fa'atasi

1. Emombe'u peteĩ aja emboviáva internet-pe ijavy haguéva. Mba'épa opu'ã ikatúicha? Mba'épa oguerojuhu?
2. Mba'érepa AI ombyai mba'e ha ombopuruvepa? (Tohu: emoñe'ẽ jevy Arakuévo 1.)
3. TikTok, AI ñemomba'e, ha noticias oñe'ẽ peteĩ mba'e, mboapy ypygua — téra peteĩ? Mba'éichapa rejeheka?
4. Mba'é pyhy “*ndeikuaái*” ha “*ajeheka ha'ỹatéi*”? Mávapa AI oiva'ekuépe oñe'ẽ pyakuéva?

Ko arakuévo rembiapo: Eipysy AI ojavy

Peteĩ ojóicha, emboguapy (5) ñemomba'e ore oikuaa porã:

- Tembiapo kuimba'e rembikuaarã, iporãmba
- Peteĩ aranduka mba'e oikóva
- Yvate rekove ñe'ẽ ñemomba'e
- Ko mba'e hobby tembikuaarã
- Ko tembiapo Brasil rekove — oñepyrũ diku kuimba'e jave, greve ABC, MST ñeha'ã

Emoñe'ẽ chatbot ia ñemomba'e. Emboguapy ia:

- Añeteguáicha
- Ñepẽ añeteguáicha (ha javy)
- Ikatupyrymba javy
- Omondovorã téra omeengu

Ia “ikatupyrymba javy” rehe, eiporu SIFT peteĩ. Upépe emoñe'ẽ: *oimba ane oguerojuhu ndaikuaái ramo?*

Ñemoñe'ẽrãnguerã pype oñemba'apo porãvévape

- **Ko SIFT** — oñemoñe'ẽ māmā
- **News Literacy Project**
- **Mike Caulfield** — Hapgood
- **Lupa**, **Aos Fatos** ha **Snopes**

Ñe'ẽ ñematykue

Emboguapy: “Ko arakuévo aipysy AI ojavý ___ rehegua. Aipysy nde aipysy ___ haguére.”
Apytu'ũhágui: ñembohasarã kuationa AI roga-pe.

Ñe'ẽ ñembohasarã: AI, ñe'ẽ jeheka, ñemomba'e pãpãho, tape ñemomba'e, SIFT

TEMBIAPO 5 — Arakuévo 5: Ñemoĩpyhy Roga-Pe

Itytýpe: Ñemomba'e ombyky ndoñepytyvõiri. Ko arakuévo ore emboguapy ñemomba'e peteĩ ojóicha.

Ko arakuévo ojuhu ikatupyryvéva ñemomba'ehápe. Ko'ã ndaha'etí ñemomba'e oñemoñe'ëra ojavóva. Ko **ñemomba'e roga-pe** ia rua ñemomba'eha ijaty ñepytyvõ peteĩha oñemboguapy.

Family Media Plan AAP-pegua ko papastana ipyahuvéva ajuhúva. Oĩ ñemba'apokuéra rehegua — ndaha'etí AI-mba'ére — ko ikatu oñemoañeteve.

Sindicato térã ñepytyvõ ñe'ërã peteĩ oipytyvõ rembiapokuéra hetavépe oñemba'apohápe — ko oĩ mba'e oikuaavaerã.

Ñemomba'e e lima hei fai fa'atasi

1. Mba'e AI oiporu **iporãmba** ia amboévare? Ñepyrũ'ỹ ramo? Pytĩ rupi?
2. Mbo'ehao ha tembiapo: araka'e AI oiporu calculadora ikatúicha — ha araka'e ombojuhu? Maépiko nde mbo'ehao oñepu'ã — ha ere roikuaa?
3. Chatbot ama ha ñangareko: mba'é araka'e, pe oĩ, oiporúva porãvéva? Araka'e osẽ ojupyvo ñepytyvõ añete?
4. Mba'e ia opytáva ia ambuévagui? Mitãrusu: mba'e eipotave oñemoñe'ëra ipyta? Oñemoñe'ëra: mba'e eipotave mitãrusu oñepyrũ?
5. Mba'épa nde ñemomba'e “eñe'ẽ yvypóra” — araka'e ia ñanemomba'e ñande omboguapy ñe'ẽ, oñemohu'ã app, ha ñemongo'e yvypóra rehe?

Ko arakuévo rembiapo: Emboguapy nde ñemomba'e AI roga-pe

Emoñe'ẽ kuationa peteĩ. Emboguapy (5) apytu'ũ michĩ peteĩ ojóicha:

1. Mba'e ñande oiporu AI haña. Tembiapo pytyvõ. Ko'ã. Ñemomba'e. Ta'anga ñemoĩ. Emboguapy iporãmba.

2. Mba'e ñande ndoiporú AI haña. Oñepotáva: ñemondo ta'anga personales ta'anga porumba'erãpe; ñemondo tembiecharã peteĩguarã; ojupyvo amigo añete térã kuimba'e ñangarekohára añeteguárã.

3. Mba'e ñande oñemomba'e ára rire. “AI ndoiporu mbo'ehaópe, amombe'u mbo'ehápe oñemomba'évo.” “Ta'anga AI omba'apo eiporúramo eity, amombe'u.”

4. **Ñemomba’e aravo ha hendápe.** “Ndaiporúi chatbot compañero 22:00 rire.” “Celular ñe’erã-voty pyhare rire.” “Peteĩ ñemongu’e ára rire pantalla’ỹ.”

5. **Rembiapo “eñe’ẽ yvypóra”.** Araka’e oñemboguary AI oiporú ha oñe’ẽ yvypóra añetegua rehe: tembiasakuéra ñangareko, oñepoytererá, ñemomba’e juridico, mba’e eijukupíva.

Emosaĩ rua ha arapy. Emomba’e hendápe oikuaa — hevetekuái, taperã rembiapo. Ñemomba’e arapy 90-pe.

Ñemoñe’erãnguerã pype oñemba’apo porãévape

- [AAP Family Media Plan](#)
- [AAP Healthy Digital Habits Toolkit](#)
- [Common Sense Media](#)
- [Center for Humane Technology](#)

Ñe’ẽ ñematykue

Emosaĩ ñemomba’e. Emboty ta’anga peteĩ. Apytu’ũhágui: ko ñemomba’eha ikatupyryvéva — ñemomba’epy eipotáva mitãrusu ijaty.

Ñe’ẽ ñembohasarã: ñemoñe’era, AI, ñemomba’e rembiapo, límite matihiko, kuarasi

TEMBIAPO 6 — Arakuévo 6: Ñemomba’epy Rekove Hangareko Porã

Itytýpe: Mitãrusu oikuaa hetave rehecha nde rehegua nai loko ohendu nderehe. Ko arakuévo oñemoñe’era avei ojeheja.

Ñemomba’e rekove roga-pe oguata peteĩ ohupytýpe: ñemoñe’era rekove oñembo’ekuévo hangareko oñemomba’e — ndaha’etí ñemomba’e rupi. Nde óka-pe celular eiporu ka’aguýpe, ndoiporúi “ndaiporúi celular ka’aguýpe”. Nde nde’erý “*ndeikuaái — ae ajerure*”, mitãrusu avei ndojapo’yi.

Ko arakuévo anóicha ojupi. Ñemoñe’era avei oñemomba’e. Ikuaakaturõ.

Upe oĩ acampamento MST-pe, sindicato-pe, periferia-pe, barrio ñande — ndaipóri tembiporu tuicháva oíva: o pyharépe oñemoha mba’e tembiporu oñemongu’eta guatekuéve.

Ñemomba’e e lima hei fai fa’atasi

1. Ñemoñe’era: mba’e hangareko eiporu eguetýmba eiporúrõ mitãrusu *peteĩ rova*? Mitãrusu: ko ñemomba’e ipukuvéva.

2. Araka'e emohu'ã peteïha ambuévape tembiporu omboty ñepytyvõ añetegua? Mba'éichapa oje'apu?
3. Mba'éichapa oï, ko rógape, AI oiporúva porãvéva? Emboguapy mbohapy tembiapo oiko añeteguarã poteï (6) arakuévo rupi.
4. Mba'épa eipotave nde rembiapo rekove hangareko roga arambotyype? Ipu'ava: mba'e ia tembiapo ia ara rehegua eiporúva?
5. Mba'épa ore eikuaa ambuévagui ko ñemongaru apytu'ũpe ndoipotáivagui?

Ko arakuévo rembiapo: Tembiapo pytyvõ + arapy ñemomba'e

Apytu'ũ A — Tembiapo pytyvõ. Emboguapy ia **mbohapy (3)** rekove oñesuiáva, oï oipotáva ambuéva *oecha*. Tembiapo:

- “Aemboguapy celular ko'ati-pe ka'aguype.”
- “Amombe'u ikatupyrymba AI oiporúvo emboguapy peteï mba'e.”
- “Aperure mba'e eity ta'anga nde rehegua.”
- “Ndaiporúi chatbot amigo oñembo'e pyhareve.”

Emoïje kuatia. Emoguapy teveré.

Apytu'ũ B — Emboguapy ñemomba'e. Emoï ñemomba'e 30-minutu aravo-pe. Ara rire añetegua. Mbohapy ñemomba'e aravo rire aravo:

1. Mba'é AI opytyvõ ñandepa ko ara?
2. Mba'é AI ou ñanderehegua ko ara?
3. Ñande ñemomba'e roga-pe oï iporãpa, térã oipotava oñesua?

Ñemoñe'ërãnguerã pype oñemba'apo porãvévape

- [Common Sense Media — Marautanga Ciudadanía Digital](#)
- [AAP — Pãpãho ma Tamariki](#)
- [Center for Humane Technology](#)
- [Day of AI](#)

Ñe'ẽ ñematykue

Emboguapy: *“Ko ñemongaru apytu'ũ pegua tembiapo hetupyvéva aimba'e ___ rehegua. Peteïha amosu'aje'oi ko pyhare ___.”*

Ko ñemongaru apytu'ũ. Ñematykue tembiapo ou imboyke rire.

Ñe'ẽ ñemobohasarã: ñemoñe'ëra, ñemomba'ehapy, AI, rekove rembiapo, hangareko

TEMBIAPO 7 — Ñematykue: Mba'e Ojapóva, ha Mba'e Ou

Itytýpe: Poteï (6) arakuévo ko ñepyrũ, ndaha'éi ñematykue. Upéa oiporúva peve.

Oiporu ko arakuévo, ehecha mba'e oĩ nde rendépe ko'ájave:

- Ñe'ẽ peteĩ AI rehegua oñe'ẽhápe ndaijáicha ha ndoipeju'ỹ
- Ñemomba'e AI ñembohasarã ijaty oñemosai ha arapy ojehupyty
- SIFT ñemomba'e ha tembiasakuéra kuationa ñemonga
- Aravo ñemomba'e oja'póva ñemongo'e ojuhu ha'gua
- Mbohapy (3) rekove oñesua ia oeche ambu'éva

Ko ipukuvéva pakova hetave AI rehegua. Ore emboguapy peteĩ. Ko mba'e ipyahuvéva.

Mba'e ndaha'éiva ko ñemongaru apytu'ũ

Ndaha'éiva aratocha AI tembiporu ára rupi. Oĩta oñesua. 2027-pe mitãrusu oiporu tembiporu ikuaa'ỹvagui ko'ájave, ha hetave ohupytyva ko'ájave ndaipórivéta mokõi jasypo rire.

Mba'éva

Rekove oguata porã tekotevẽ'ỹre mba'e ojapo hangareko.

- Ko ñemomba'e "*mba'é ko mba'e ojapo realmente?*" — mba'e omboviáva eiporu
- Ko ñemomba'e mokõi minutu SIFT — mba'e oñemoĩ mba'e rire
- Ko ñemomba'e eiporu mba'e tembiporu-pe, ndaha'éiva eipi mba'e gui
- Ko ñemomba'e emombe'u ikatupyrymba AI oiporúvo mba'e japo ha'gua
- Ko ñemomba'e ñemomba'e aravo-pe ojuhu mba'e ombyre'õ mba'e mboyave peve

Mba'e ojapo rire

- Emoĩ arapy 90 ñemomba'e roga-pe arapo añetegarã
- Emoĩ ñemomba'e aravo-pe ñepyrũ ijaty
- Emoñe'ẽ jevy nde Arakuévo 1 ñemomba'e poteĩ jasypo rire — ehecha mba'e oñesuiáva ia amboévagui
- Eiporu peteĩ ñesãme'ẽ arakuévo rupi ha eike

Ko ñemongaru apytu'ũ oipytyvõ nde rendépe, mba'e hetupyvéva ejapo ko'ã ñepyrũ tembiapo emongu'e ambu'éva rembiapo. Ñemomba'e omboketerei.

Aguyjévete ejapo ko nde mitã-nde rembireko-pe.

Ñe'ẽ ñembohasarã: AI, ñemoñe'ẽra, rembiapo, rekove matihiko, ñematykue

Ñe'ẽ ñemomba'e ko ñemongaru apytu'ũ ñepytvõ rehe

Eipotárõ oñepay ko ñepyrũ mba'e ndoiporúi ndaha'éiva ñemb

opyraẽ oñemboguapy, ko papastana añeteguáicha:

- **Mbykymi:** Tembiapo moñepyrã (Tembiapo 0) ha Ñematykue (Tembiapo 7)

• **Ñemongu'ehaguerã anóicha:** Arakuévo 1–6

Upéa omombe'u mba'e ikatúicha oiporúva ñemomba'e mbykymi oñemomba'epyre — ha oñeĩ mba'e pytyvõ ñemongu'e tape rupi. Térã, emboguapy papaite (8) tembiapo mbykymi ha eiporu rembiapokuéra ñemongu'e haḡua, upépe eipe'a ñe'ẽ ipukuvéva (tembiapo ojuhu, kaa apygua, PDF) ñemongu'ehaguerã.

Emboguapy peteĩ tembiapo arakuévo, arakuévo arapy arike'ỹre. Ko tūturu e sili.

Raihana: CC BY-SA 4.0

Gui **The Kiwi Dialectic** — kiwidialectic.substack.com

Tembiporu internet-pe: robertmccallnz.github.io/ai-literacy-for-families/ | github.com/robertmccallnz/ai-literacy-for-families